

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 2 (2021)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия

выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области филологии

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/CDZE3219>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анессова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/QPYF9001>

***Е. Т. Саржигитов¹, М. М. Имангазинов²,
Б. Д. Жумакаева³, Кенан Коч⁴ (Кенан Коç)**

^{1,2}Т. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,

Қазақстан Республикасы, Талдықорған қ.;

³Сүлеймен Демирел атындағы университеті,

Қазақстан Республикасы, Алматы қ.;

⁴Мұғла Сытқы Кочман университеті,

Түркия Республикасы, Мұғла қ.

«ЖЫРАУ» МЕН «ЖЫРШЫ» ҰҒЫМЫНЫҢ ТАРИХЫ

Мақалада әлем бойынша «Жырау» мен «Жыршы» ұғымының тарихына зерттеушілердің ғылыми ой пікірі негізінде талдау жасалды. Авторлар «Жырау» мен «Жыршы» ұғымына тек нақтылы фактілер келтіріліп, нақтылы теориялық дәлелдер берді. Зерттеу негізгі тұжырымдарын алдағы зерттеулерде теориялық дәйек ретінде қолдануға болады. Сондай-ақ филолог ғалымдар ізденістеріне жаңа деректік пайдаға асатын зертханалық нәтижелер де бар. Қазақ әдебиеті тарихында өзіндік орны бар, шығармаларының тәлім-тәрбиелік маңызы зор жыраулар поэзиясына арналған. Өзіндік тарихы XV ғасырдан – қазақ халқының әсеке хандық болып құрылған кезінен басталып төл әдебиетіміздің түп қазығы саналатын, толғаулары ауызша тараған жыраулардың шығармаларын жинақтау XX ғасырдың басынан бастап қолға алына бастаған болатын. Сондықтан да жыраулар мен жыршылардың тарихи ұғымын ауыз әдебиеті мен жазба әдебиетінің арасындағы көпір ретінде қарастырамыз.

Кілтті сөздер: Жырау, жыршы, әдебиет, зерттеушілер, еңбектер, толғау, эпос.

Кіріспе

Қазақтың өлең, жыр айтушыларының барлығын бірдей суырып салып айтушы ақын дей беруге болмайды. Ақындық өнердің тарихы бар, заманына, дәуірлеріне қарай әр түрлі атануы бар. Өлең-жыр шығарып, не жаттап айтушыларды қазақ жалғыз ақын ғана деген, одан басқа жырау, жыршы, өлеңші, сал, сері деп те атаған. Бұлардың ақыннан немесе өз ара айырмалары қандай?

Қазақтың көне ауыз әдебиет нұсқаларында жырау қазақта ақындықтың ең көне түрі болғанға ұқсайды. Өйткені қазақтың батырлар жырында ақынның аттары: Сыпыра жырау, Шәлгез жыраулар. Ал ХҮІІІ ғасырда Бұқар жырау, Тәтіқара жырау, Үмбетей жыраулар аталады. Онан бергі ғасырларда Жанкісі жырау, Базар жырау, Мұсабай жырау, Сабыр жыраулар болды. Біздің дәуірімізде жырау атымен аталып келгендер – Мұрын жырау.

Жырау – ақын, ол өлең, жыр, толғау шығарып айтады. Жырауда суырып саларлық шешендік қасиет бар. Н. И. Ильминский жырауды – өлең айтушы (певец песен) деп түсіндіреді.

Жырау деген сөздің төркіні – жыр (иыр) жырлау дегеннен шыққандығы сөзсіз. Академик В. В. Радлов жырау – қазақ, татар тілінде – ақын-жыршы, ескілікті жырлаушы дейді. Жырлаушы татарларда болжағыш жыршы, жырой – жыройчы. Қазан татарында өлең-жыр жырлаушы дейді. Ал жыраудың татар, азербайжанша – йырау болып айтылуының мағынасы да шағатайша жыршы ақын (трубадур, певец) ұғымын беретін сияқты [1, 516].

Ал Будаговтың түсіндіруінше, жырау – үндінің асыл тас мағынасындағы сөзінен тууы мүмкін дейді. Жыраудың жылаумен де жақындығы бар. Қазақта өлген кісіні арнап жоқтап жылағанды пәленнің басына жырау айтты дейді, яғни жоқтау айтты дейді. Шоқан Уәлиханов жыраудың бір мағынасы қазалы жыр (надгробная песнь) дейді. Жыраудың көне түрік тіліндегі (ейран) құдайы адамдар деген сөзбен де, (яран) негер, соңына еруші серіктер (сподвижники) деген сөздермен де [1, 323], қазақтың өзінің жауырынша (жауырынға карап бал ашушы, болжаушы) деген сөзімен де қатысы бар. Ертедегі қазақ жырауларының ақындық қызметіне қарағанда жыраудың қоғамдық мәні көне, орта ғасырлардағы жрецке жақын емес пе екен деген ойға келесің. Кейбір қасиет тұтқан терминдер көне шығыста бір мағынада кездескенімен, әрбір өлкелерде, қоғамдық жағдайларға қарай, оның мәні де өзгеріп отырған.

Жрец – көне шығыс елдерінде құдай мен адам арасын жалғастырушы әулие де саналған. Бақсылық, болжағыш, балгерлік мәнінде де болған. Ескі рим, грек жұртында жрецтер сопы саналған, адамдардан ерекше ақ, түрлі әлемішті, кірсіз таза киініп жүреді екен, шашы ұзын болады. Бас жрецтің екі түрлі көмекшілері болыпты: бірі – жас балалар, екіншісі – азаншы, жаршы, музыкант, ақындардан.

Материалдар мен әдістер

Жрец – жалпы тарихта тәңірге табынып, құрмандық қызмет істеуші язит дінінің әулие молдалары. Олар дінді, кейбір ғылымдық тәжірибелерді құрал қылып елге, мемлекет ісіне үстемдігін жүргізген. Көне халықтардың тарихында жрецтер деп билік, басалқы сөз айтушы «әулиелерді» атаған. Олар үнемі билеуші қауым ортасында айтқаны тындалатын үстем тап өкілі болған. Қазақ тарихының жағдайындағы жырауларды алатын болсақ, көне шығыс

елдеріндегі, Кавказдағы жрецтердің өзі болмағанмен, қоғамдық қызметі жағынан бірқатар ұқсастығы барлығы байқалады. Потанин Оғыз ханның қасындағы ақылшысы Ерқылы қожа шешен кеңесші, жыршының бейнесіне ұқсайды деген пікірді айтады. Ойрат-Монғолдағы ирен (көне бақсы, шашан), гургульдай (жыршы құстың аты) ақылшы, сәуегей ақын да саналған.

Қазақта әр ханның тұсында бір сұрқылтай дейтіні, әр ханның заманында өзінің бір ақылшысы, шешені бар деген ойды білдіреді...

Сыпыра жырау, Бұқар жырау, Тәтіқара жыраулар хандардың қасындағы қошеметші, ол заманы, дәуірі жайлы, ел басына түскен әр алуан уақиғалар жайынан толғау жыраулар айтушы болған.

Нәтижелер мен талқылау

Жыраулар өмірдің ұсақ мәселесіне аз араласып, олар көбінесе заман-дәуір, өткен мен келешек, адамгершілік, жақсылық, жамандық жайлы ойлар, болжаулар, қағидалы сөздер айтып отырған. Бұл тақырыптағы толғау сөздерінде сезімге ұратын лирика болмайды, көбінесе меңзеу, мақал-мәтелдер ретінде келетін тақпақтар, термелер болып отырады. Ертедегі Сыпыра жырау, Асанқайғы айтты деген азды-көпті толғауларға қарап отырсақ, олардың қалың бұқараға түсіндікті, жатық тілмен сөйлемейтінін аңғарамыз, сол билеуші қауымның өз ара тұспал, емеуірін түріндегі тақпағы болып отырады.

Сөзді бейнелеп, тұспалдап айтуды Бұқар жырау, Базар жырау сөздерінен де толық байқаймыз. Бұл үстем қауым тілегіне сай биік стиль поэзиясының үлгісі сияқты.

Бұдан жырау атаулы тек қанаушы үстем таптың жыршысы, феодал биі ғана деген қорытынды тумайды. Жасаған тарихи қоғамдық дәуіріне, өскен таптық ортасында, дүниеге көзқарасына қарай жыраулардың творчествосы өзгеріп, құбылған. Бір тобы Бұқар, Дулат сияқты қанаушы үстем таптың мақсатын, ескілікті көксеп жырлайтын болса, енді бір тобы халықтың ерлігін, еркіндік жолындағы арман-тілектерін жырлайды. Бұл топқа жататындар қазақтың батырлар жырын айтып таратушы Марабай, Нұрым, Мөргенбай, Мұрын жыраулар. Желілі жырларды дамытып айтқандықтан, халық бұларды әрі жырау, әрі жыршы деп те атаған. Бұл жүйедегі жырауларда заманды, дәуірді болжап, толғап айтатын тақпақ жырлар жоқ, бұлар негізінде ел аузында айтылып келе жатқан тарихи, батырлық уақиғаларды өзінің сынынан, жөндеуінен өткізіп айтады. Бұл ретінде жыраулықтың соңғы сипаттарының бірқатары Нұрпейістен де табылатын еді, жыраудың соңғы түрі Қарақалпақта да бар. Алпамыс, Қобыландының қарақалпақ нұсқауларын жыраулар жырлап таратқан. Қарақалпақты белгілі «Қырық қыз» дастанын жазушы Бегимов Асан Құрманбай жыраудан жазып алған. Біздің Қазақстанның батыс облыстарындағыдай, Қарақалпақта да жыраулар желілі және батырлық жырларды көбірек айтатын болған. «Қырық қызда»

жырланатын тойда жырау желілі жырды айтып отырғанда жас жігіт, қыздар жыраудан гөрі әзіл сөзді, өлең, әнді ұнатқандығы аңғарылады.

«Біреулер жырау тыңлады,
Біреулер гапти жақлады,
Қызларға жырау не керек,
Жгітке жырау не керек
Тымсал менен қас қағып
Бир-брине қарайды», – дейді.
(Сонда 117 бет.)

Дастанда Құрманбай жырау «Қырық қыз» жырын кім жырлап, кімнен таралғаны туралы қызық мәлімет бере кетеді. Бұл дастанды ең әуелі Қарақалпақтың Жиен деген жырауы жырлап таратыпты. Оның шәкірті Халмұрат жырау дастанды одан үйреніп, алпыс жыл айтыпты. Халмұраттан Шаңқай жырау үйреніп, елу алты жыл, онан Қазақпай үйреніп, елу алты жыл, онан Шайыр Желмұрат жырау үйреніп алпыс жыл айтыпты. Өзі ең соңғы Желмұраттан үйреніп жаттаған [2, 409]. Бұған қарағанда «Қырық қыз» сияқты батырлық дастанды ертегі жыраулар айтып таратуы даусыз. Қазақтың да белгілі батырлар жырын ең әуелі Жиен, Шәлгез, Сыпыра жырау сынды жыраулар шығарып таратса керек.

Нұрпейіс Байғанин де, Мұрын жырау да өздері жырлап берген батырлар жыры алты-жеті атаға дейін жыраудан жырау үйреніп таратылғандығын және желілі жырларды ақыннан үйрендім демей, жыраулардан үйренгендігін айтады. Сондықтан да, Ақтөбе, Батыс, Қызылорда облыстарында және Қарақалпақта батырлық жырларды дамытып жырлаушы ақындарды көбінесе жырау деп атайды. Сөйтіп, ерте кезде жырауларда жыраулықтың екі дәстүрі де заманын, дәуірін жырлаумен желілі батыр жырын дамытып айту бірдей болмайды ма екен деген ойға келесің. «Ер Тарғын», «Қобыланды» сияқты жырларды, әуелінде уақиғаның куәсі болған Сыпыра, Үмбетәлі, Тәтіқаралар шығарып таратуы ықтимал. Олай деуге тағы дәлеліміз дәл кешегі 1916 жыл уақиғаларында сол көтеріліске қатынасқан ақын-жыраулар мол жырлағандығы.

Совет дәуірінде жыраудың қоғамдық сипаты да, идеялық творчестволық қызметі де өзгерді, жаңарды. Толғау тақпақтарды жаңа заман тақырыбына арнап айтады, батырлар жырының өзін де жаңа идеялық мотивпен жырлай бастады. Бұған Нұрпейістің творчестволық қызметі айқын дәлел.

Жыраудың ақындық ролі қазақ әдебиетінің ертерек кезінде зор болып, бертінде бәсеңдеуінің негізгі бір себебі жаңа қоғамдық, тарихи даму жағдайында жыраудан гөрі ақындықтың, яки жыршылықтың маңызы, ролі артқандығы. Жырау өмірдің сан алуан шындығын, адамның сезім дүниесін терең бейнелей алмады, ал ақын болса ол, әсіресе XIX ғасырдан бері, өзінің

ақындық, профессионалдық өнерін кең дамытты, ол бертінгі жазба әдебиет дәуірінің өнерімен ұштасты. Сонымен жыраулықтың келесі дәуірлердегі заңды дамуы ақындық пен жыршылық болады. Әрине, бұдан жыраулық дәстүр мүлде жойылды деген қорытынды тумайды, жыраулық дәстүр енді Нұрпейіс, Мұрындағы сияқты, ақындық немесе жыршылықпен қатар бір адамның бойында сақталып дамыған. Жаңа жыраудың творчествосында ақын, әншілік, жыршылық дәстүрлер толық қабысып келген. Таланты қайта туып гүлденген қазіргі ақын жыраулардың творчестволық тәжірибесі осыны көрсетеді.

Жыр, жыршының төркіні – жар (яр) – жарлау, жар мағынасында. Жыр, йыр, ыр – татар, қырғыз, тағы басқа тілдерде тақпақ өлең түрі, ал қазақ поэзиясында да шумаққа бөлінбей, шұбыртпалы, еркін ұйқаспен айтылатын жеті, кейде сегіз буынмен тақпақ терме өлең түрін айтады.

Жыр, жыршының төркіні – жар (яр) – жарлау, жар-жар, жаршы деген сөздермен бір сияқты. Жар шақырды, жариялады – дегеннің бәрі жұртқа бір пікірді, ойды ашық, айқын айту мағынасын береді. Дәл ұғымында «жар» өзеннің құлама қабағы немесе бір затты екіге жару мағынасын да көрсетеді. Екінші жағынан қазақта – жар-жар көне салт жырының бір түрі. Ер мен әйелдер екі жар болып, қосылып, хормен айтады. Жар-жар жырында айтыстың – драмалық шығармаларының да элементі, музыка да бар. Жар-жар қыз ұзатарда ғана айтылады. Әрбір шумақ өлеңнің аяғы «жар-жар» деген сөзбен бітіп отырады. Қазақта жігіттің келіншегін де жар, келіншектің жігітін де жар деп атайды. Сонда «жар-жардың» өзі үйленуді, әйелді құрметтеу, қасиеттеуден туған бейнелі сөз емес пе екен? «Жыр» мен «жар-жардың» түбі бір болуы да ықтимал.

Ал жаршыны алатын болсақ, ол бұрын үлкен той, астарда мерекені, ойынды, мәжілісті өлең-жырмен бастап жырлаушы ақын. Жаршы бір үйде, бір жерде отырмайды, көбінесе қолына домбырасын алып ат үстінде жүріп, жұрттың жиын жерінде болып отырған ас пен тойдың жайын, ойын-сауықтың тәртібін, тойға, асқа келген адамдардың құрметін жырлайды. Оның сөзі жаттамалы емес, көбінесе суырып салмалы болады. Ал өлген адамға арналған жоқтау күні бұрын шығарылып, жатталады. Қазақ ақындарының талайы астарда жаршы болған. Жамбыл 1891 жылы Сарыбайдың асында жаршы болып жыр айтқан. Жаршылық пен жыршылықтың мағынасы әуелінде өте жақын болып, кейін ажыратылған сияқты.

Соңғы дәуірлердегі қазақ, татар әдебиетінде жыршы, қырғызда жомоқшы, көбінесе оқиғалы жыр айтушы (сказитель) мағынасында қолданылады. Эпос – оқиғалы жырлар әуелінде ұсақ салт жырлары (жорық жыры, жоқтау, жар-жар, сынсу, естірту, көңіл айту) негізінде туған. Бірден тұтас, көлемді дастан жасала қоймаған, Енисей-Орхон жазуларында

жоқтаудың да, эпос жырының да элементі бар екені даусыз. Қазақта ұсақ салт жырларының өзі шілдехана, қыз ұзату, батырдың жорықтағы жеңіс салтанатына, даңқты адамдардың өміріне, асына байланысты шыққандығы белгілі. Сонда осы ұсақ жырларды шығарып, халық алдында орындап айтатындар – жар-жар айтушы қыз бен жігіттер, ас, той үстіндегі жаршылар болады. Осы салт жырларынан құралып, дамып эпос туады.

Қазақтың жоқтау жырларының көбінде өлген адамның басынан кешкен оқиғалар жырланып кетеді. Бірақ эпосты жаршы, яки жыршы шығармаған, оны жаршы, жоқшы, жар-жаршылардан кейін толық эпос дәрежесіне жеткізіп, шығарып жырлап беруші – жыраулар болуға тиіс. Өйткені ертерек кездегі батырлар жырында жыршының аты аталмайды, көбінесе жырау аталады. Жыраудың айтып таратқанын бұлжытпай орындап халыққа, ұрпақтан-ұрпаққа таратушы, орындаушылар – жыршылар.

Бұған қарағанда жыршылық өнер дәстүрі кейінгі дәуірлерде қалыптасуы мүмкін. Шоқан Уәлиханов: заманында жыр үлгісін дамытқан Жанақ дейді... Жанақ өлгеннен кейін жырды қобызбен айту қалып барады, кейінгі импровизаторлар Жанақтың жыр үлгісін қайталайды, бірақ екі шекті домбырамен айтады, жырдың орнына ақындар көбінесе өлең формасын қолданады. Бірақ Жанақ жыршы ғана емес, сонымен бірге импровизатор ақын дейді.

Нағыз төселген жүйрік, айтқыш жыршылардың қадірі халық алдында ақын, жыраулардан кем болмаған. Қалың жиындар, той, астарда жаршы ретінде ойын-сауық бастауына қарағанда, жыршыны әнші ақынмен, шешендермен қатар қоюға болады.

Бурят-моңғол тілінде жыршы мен шешеннің төркіні бір, хұрчи, хұрчин – алтын скрипка ойнау немесе гулшин – қадірлі әйел, сэсэн – шешен – ақылды әйел, гүл мағынасында айтылып, ақын-жыршыны қадір тұтып, өлең-жырын да қасиетпен жырлайтын болса керек. Алпамыстағы Гүлбаршын есімі осы мотивтерге тамырлас шығар. Жыршы, шешен деген сөздердің қазақтың өз түсінігінде қалыптасуында бурят-моңғол тілдерімен тектестігі жоқ емес. Қырғыз жыршыны екі топқа бөліп айтады. Бұл қазақтың өлеңші, жыршыларына жақын. Ал екіншісі – хомоқшы – оқиғалы дастандарды, әсіресе Манасты жырлаушылар. Мұны академик Радлов, профессор В. Жирмунский, М. Әуезов, М. Богдановалар ұлы жыршылар деп атайды. Қырғыздағы Келдібек, Тыныбек, Балық, Сағынбай, Саяқбай сияқты жыршылар тек жаттағанын ғана сақтап айтушылар емес, «Манас» жырын өздерінің жаңа редакциясымен дамытып жырлаушылар. Бұл ретінен манасшы жомоқшы мен қазақтың жырау жыршысының арасында көп жақындық, ұқсастық бар.

Ең ірі жыршы әрі жырау – Мұрын Сенгірбаев (1860–1952). Ол хат танымайды. 18 жасынан бастап Батыс Қазақстаннан, Адай, Түркпен, Қарақалпақ еліндегі атақты ақын-жырау, жыршылардан, әсіресе Нұрым жыраудан ноғайлының қырық батыр жырын үйреніп жаттап, соны ел арасында жүріп айтқан. Қырық жасына дейін жыр айтумен келіп, 40-тан былай қарай ұста болып кәсіп етеді, жырды тек өзінің құрбылары арасында ғана ара-тұра айтатын болады.

Мұрын ақын емес, тың тақырыпқа өзі шығарып айта алмайды. Бұл жағынан ол жыршы ғана. Сонымен бірге желілі, көлемді батырларжырын ұзақ уақыт бойы талмай, жалқпай жырлайды. Және бұрын-соңғы қазақтың ақын-жыршы, жырауларының ішінде теңіздей ең мол жырды айтатын осы Мұрын ғана. Бұл жағынан оны халық жырау деп орынды атаған.

Қорытынды

Жыршы ақындар өзінің немесе ел аузындағы фольклор шығармаларын ауызша айтумен қатар, жазба ақындардың шығармаларын орысшадан аударылған дастандарды жаттап, ел арасына таратады. Мәселен, С. Мұқановтың, Исаның поэмаларын, Пушкиннің «Евгений Онегин» романынан үзінділер, Абайдың өлеңдерін, тағы басқаларды өздерінің өңдеу қосымшаларымен жырлайды. Кейде прозалық шығармалардың сюжетін де дастанға айналдырып жырлайды.

Жыраулар мен жыршылардың поэзиясы - қазақ әдебиетінің түп қазығы. Жыраулар мен жыршылардың тарихи ұғымы санаулы ғасырлардан қарастырылып келе жатыр. Зерттеушілердің көбісі жыраулар мекені Орта Азияны айтып дәлелді пікір айтады.

Пайдаланған деректер тізімі

- 1 **Радлов, В. В.** «Ел қазынасы – ескі сөз», Алматы 1994, 10 – б.
- 2 **Уәлиханов, Ш.** Таңдамалы. Алматы 1985. – 16, 124 – б.
- 3 **Потанин, Г. Н.** Восточные мотивы в средневековом европейском эпосе. Москва 2014, – 428 с.
- 4 **Негимов, С.** Ақын – жыраулар поэзиясының бейнелілігі. – Алматы, 1991. – 175 б.
- 5 **Мағауин, М.** Қазақ хандық дәуір әдебиеті (ХҮ–ХҮІІІ ғ.) Оқулық. Алматы 2001.
- 6 **Қыраубаева, А.** Ежелгі дәуір әдебиеті. Бірінші кітап. Хрестоматия. Алматы 1991.

References

- 1 **Radlov, V. V.** «El kaznasy – esky soz» [«The Treasury of the country – the old word»]. – Almaty, 1994. – 10 b.

2 **Valikhanov, Sh.** Tandamaly [Selected]. Almaty, 1985. – 16, 124 b.

3 **Potantin, G. N.** Bastoshny motivy v srednovekovom evropeiskom epose. [Oriental motifs in the middle European epic.] Moscow, 2014. – 428 s.

4 **Negimov, S.** Akin-zhraular poeziasinin beineligy. [Representation of the poetry of the poet – zhyrau]. – Almaty, 1991. – 175 b.

5 **Magauin, M.** Kazakh khandik dauir adibety (XY–XYIII gasir) okulik. [Literature of the Kazakh Khanate (XY–XYIII centuries) textbook]. – Almaty, 2001.

6 **Kyraubaeva, A.** Ezhelgy dauir adebiety. [Literature of ancient times] Brinzhi kitap Alma-Altay 1991. Brinzhi kitap Alma-Altay 1991.

Материал баспаға 21.05.21 түсті.

Е. Т. Саржигитов¹, М. М. Имангазин²,

Б. Д. Жумакаева³, Кенан Коч⁴ (Kenan Koç)

^{1,2}Жетғысуский университет имени И. Жансугурова,

Республика Казахстан, г. Талдықорган.

³Университет имени Сулеймана Демиреля,

Республика Казахстан, г. Алматы.

⁴Университет Мугла Сыткы Кочман,

Турецкая Республика, г. Мугла.

Материал поступил в редакцию 21.05.21.

ИСТОРИЯ ПОНЯТИЯ «ЖЫРАУ» И «ЖЫРШЫ»

В статье на основе научной мысли исследователей сделан анализ истории понятия «Жырау» и «Жыршы» всего мира. Авторы только через конкретные факты приводят реальные теоретические доказательства о понятии «Жырау» и «Жыршы». Основные выводы исследования в качестве теоретических фактов можно использовать в дальнейшей исследовательской работе. Также данные итоги ученые-филологи в своих исследованиях могут использовать в качестве новых фактов, сведений. История происхождения и основа Жырау и их исполнителей. Творчество жырау, имеющее свое место в истории казахской литературы, несет в себе огромное воспитательное значение. С начала XX века начал осуществляться сбор произведений жырау, которые имеют самобытную историю, берущую начало в XV веке – с момента образования отдельного казахского ханства, которые лежат у истоков казахской литературы, став достоянием народа, и толгау которых были распространены в устном народном творчестве. Поэтому мы рассматриваем историческую концепцию

понятия жырау и жирышы в качестве связующего моста между устным народным творчеством и письменной литературой.

Ключевые слова: Жырау, жырышы, литература, исследователи, труды, толгау, эпос.

E. T. Sarzhigitov¹, M. M. Imangazinov²,

Б. Д. Zhumakaeva³, Kenan Koch⁴ (Kenan Koç)

^{1,2}Zhetysu State University named after I. Zhansugurov,

Republic of Kazakhstan, Taldykorgan.

³University of Suleyman Demirel,

Republic of Kazakhstan, Almaty.

⁴Sytky Kochman The Mugla University,

The Republic of Turkey, Mugla.

Material received on 21.05.21.

THE HISTORY OF THE CONCEPT «ZHYRAU» AND «ZHYRSHY»

The article analyzes the history of the concept of «Zhyrau» and «Zhyrshy» which based on the scientific thought of the researchers from around the world. The authors use only specific facts to provide real theoretical evidence about the concept of «Zhyrau» and «Zhyrshy». The main conclusions of the study can be used as theoretical facts in further research work. Also, these results can be used by philologists in their research as new facts and information. History of origin and basis of Zhyrau and their performers. Zhyrau's work, which has its place in the history of Kazakh literature, has a great educational value. Since the beginning of the twentieth century, the collection of works of zhyrau began, which have an original history dating back to the XV century – from the moment of the formation of a separate Kazakh khanate, which lie at the origins of Kazakh literature, becoming the property of the people, and whose tolgaу were distributed in oral folk art. Therefore, we consider the historical concept of the concept of zhyrau and zhirshy as a bridge between oral folk art and written literature.

Keywords: Zhyrau, zhyrshy, literature, researchers, works, tolgaу, epic.

Теруге 21.05.2021 ж. жіберілді. Басуға 01.06.2021 ж. қол қойылды.
Электронды баспа
1,8 Mb RAM
Шартты баспа табағы 16,1. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.
Компьютерде беттеген: А. Шукурбаева
Корректор: А. Р. Омарова
Тапсырыс № 3779

Сдано в набор 21.05.2021 г. Подписано в печать 01.06.2021 г.
Электронное издание
1,8 Mb RAM
Усл. печ. л. 16,1. Тираж 300 экз. Цена договорная.
Компьютерная верстка: А. Шукурбаева
Корректор: А. Р. Омарова
Заказ № 3779

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған
Торайғыров университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы
Торайғыров университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.
67-36-69
e-mail: kereku@tou.edu.kz
www.vestnik.tou.edu.kz